

H E L E N A P A Ž U R O V Á

Slovenský partizánsky zväzok

ČAPAJEV

Múzeum
Slovenského
Národného
Povstania

MUSEUM OF SLOVAK NATIONAL UPRISING

EDÍCIA MONOGRAFIE

HELENA PAŽUROVÁ

**SLOVENSKÝ PARTIZÁNSKY ZVÄZOK
ČAPAJEV**

Múzeum
Slovenského
Národného
Povstania

MUSEUM OF SLOVAK NATIONAL UPRISING

2014

Slovenský partizánsky zväzok Č A P A J E V

© PhDr. Helena Pažurová, CSc.

Recenzenti:

Doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc.

PaedDr. Ján Stanislav, CSc.

Jazyková úprava:

PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD.

Grafická úprava:

Mgr. Ivan Kocák

Fotografie:

Archív Múzea SNP

Archív VHÚ Bratislava

Zbierka PhDr. Marian Uhrin, PhD.

Zbierka PhDr. Helena Pažurová, CSc.

Vydavateľ:

Múzeum Slovenského národného povstania

Kapitulská 23

975 59 Banská Bystrica

www.muzemsnp.sk

Tlač: DOLIS, s.r.o., Bratislava

© Múzeum Slovenského národného povstania 2014

ISBN 978-80-89514-26-7

OBSAH

I. KAPITOLA

Začiatky hnutia odporu na Slovensku 7

II. KAPITOLA

Príchod npor. let. Ľudovíta Kukorelliho
na východné Slovensko (1943) 17

III. KAPITOLA

Vznik a formovanie partizánskych skupín
na východnom Slovensku (február–apríl 1944) 31

IV. KAPITOLA

Skupina Čapajev v pohorí Čergova, návrat do Slanských vrchov,
bojová činnosť do konca augusta 1944 51

V. KAPITOLA

Činnosť zväzku Čapajev po vypuknutí
Slovenského národného povstania 94

VI. KAPITOLA

Presun zväzku Čapajev do Ondavskej vrchoviny,
bojové aktivity a prechod cez front 116

VII. KAPITOLA

Rehabilitácia 147

Záver 153

Z biografie Ľudovíta Kukorelliho (do roku 1942) 155

Resumé 162

Zoznam skratiek 168

Pramene a literatúra 170

Menný register 185

ÚVOD

Od druhej svetovej vojny sme sa vzdialili na časový úsek priemerného ľudského života. Je to síce príjemné poznanie, ale menších vojen najmä na vzdialenejších teritóriách je ešte stále veľa a terorizmus sa rozmáha. Aj malá krajina, akou je Slovensko, pre svoje geopolitické situovanie a strategický význam v centre strednej Európy, dostalo počas II. druhej svetovej vojny, povedané vojenskou terminológiou, plný zásah.

Mnohé dôležité udalosti spojené s priebehom II. svetovej vojny na Slovensku už slovenská historiografia – prednovembrová i ponovembrová – zmapovala a spracovala. Ale celkový mozaikový obraz o tomto dramatickom období ešte zďaleka nie je úplný. Aj mnohé regionálne udalosti, ktoré svojím významom región presahovali, ostali v úzadí, alebo aj celkom neprebádané. Pokiaľ ide o odboj, pozornosť sa sústreďovala predovšetkým na dominantnú udalosť – na Slovenské národné povstanie – a tým aj prevažne na región stredného Slovenska.

V určitom zvätrí v tomto smere sa v bádani ocitlo východné Slovensko, hoci práve ono bolo vstupnou bránou k mnohým vojnovým udalostiam. K neprebádaným témam sa zaraďuje aj spracovanie histórie partizánskeho zväzku Čapajev. Partizánska jednotka Čapajev vznikla na Slovensku medzi prvými, mala bohatú bojovú činnosť, takmer celé obdobie pôsobila v prifrontovom pásme a ako jediná sa cez front prebýjala bojom.

Nedá sa povedať, že by zo strany historikov o spracovanie príbehu partizánskeho zväzku Čapajev nebol záujem, viacerí sa o to aj pokúsili, ale vrátili sa ešte skôr ako z polcesty. Niektoré udalosti, ktoré sa vo vnútri zväzku udiali, nebolo možné až do väčších politických zmien vo východnom bloku hlbšie skúmať a z historického hľadiska racionálne interpretovať. Čas musel dozrieť. Ani dnes to nie je jednoduchá záležitosť, ale už z iných dôvodov. Priami aktéri, ktorí by mohli mnohé veci bližšie a hlbšie objasniť už sú na druhom svete a odišla aj väčšina svedkov. Dobové autentické dokumenty sú roztrúsené po mnohých domácich i zahraničných archívoch. Niektoré aj z tých dokumentov, ktoré ešte historici začiatkom 60. rokov citovali, sú „nezvestné“. Medzitým prebiehali rôzne súdne procesy a viaceré dokumenty sa do pôvodných archívov nevrátili.

Heuristika prameňov k tejto téme bola veľmi náročná a bez širšej pomoci viacerých historikov a ústretovosti archivárov by bola takmer nezvládnuteľná. Pri kritickej analýze dokumentov boli uplatňované klasické metodické postupy. V časovom zoradení dejov prevláda princíp chronologicko-tematický. Možno predpokladať, že sa ešte nájdu nejaké dokumenty, ktoré môžu pomôcť pri prehĺbení obrazu o parciálnych problémoch, ale celkovú líniu by to nemalo podstatnejšie zasiahnúť. Zovšeobecnenia boli urobené na báze väčšieho rozsahu relevantných prameňov.

Vyslovujem hlboké poďakovanie všetkým tým, ktorí sa nejakou formou zaslúžili o to, že monografia o partizánskom zväzku Čapajev je na svete. Ďakujem vydavateľovi, recenzentom – doc. PhDr. Jozefovi Bystrickému, CSc., a PaedDr. Jánovi Stanislavovi, CSc. Ďakujem mojim najbližším spolupracovníkom – historikom z Múzea SNP Marekovi Syrnému, Marianovi Uhriňovi a grafikovi Ivanovi Kocákovi. Za pomoc najmä pri heuristike ďakujem historikom z iných pracovísk – Karolovi Fremalovi, Petrovi Šumichrastovi, Martinovi Pekárovi, Pavlovi Mičianikovi a Martinovi Lackovi. Poďakovanie za pomoc pri vyhľadávaní archívnych dokumentov adresujem pracovníčkam Archívu Múzea SNP Tatiane Babušikovej a Anne Ferenczovej, pracovníčkam Archívu Vojenského historického ústavu v Bratislave a tiež pracovníkom Vojenského ústredného archívu v Prahe, na čele s Júliusom Balážom. Ďakujem Jane Niederlandovej, vedúcej Knižnice Múzea SNP, za pomoc pri zabezpečovaní literatúry.

Publikáciu venujem domácim i zahraničným príslušníkom partizánskeho zväzku Čapajev, ich príbuzným i podporovateľom.

I. KAPITOLA

ZAČIATKY HNUZIA ODPORU NA SLOVENSKU

Partizánsky spôsob boja nebol vynálezom dvadsiateho storočia.¹ Jeho zrod siaha do vzdialenej minulosti. Bol odskúšaný a využitý v mnohých malých i väčších vojnových konfliktoch. Má vlastnú stratégiu a taktiku.² Jeho vojenská efektívnosť spočíva v tom, že s malým počtom osôb a nízkou palebnou silou môže spôsobiť protivníkovi veľké škody. Široké uplatnenie našiel počas druhej svetovej vojny v okupovaných i satelitných štátoch. Okrem územia Sovietskeho zväzu vysokú intenzitu dosiahol v Juhoslávii, Francúzsku, Poľsku a v iných krajinách. Ťažiskovými cieľmi partizánskych útokov počas druhej svetovej vojny bola najmä železničná a cestná infraštruktúra, zbrojná výroba, sklady vojenského materiálu, zásobárne pohonných hmôt, sklady potravín a iné z vojenského hľadiska dôležité objekty. Partizáni vykonávali aj spravodajskú činnosť.

Kým dozreli vonkajšie i vnútorné podmienky na použitie ozbrojených foriem boja na Slovensku, malo domáce odbojové hnutie za sebou už dosť dlhú cestu. Uplatňovali sa v ňom také metódy a formy, ktoré zodpovedali daným podmienkam a možnostiam. Boli to najmä rôzne formy vyjadrujúce nespokojnosť s režimom, so smerovaním vnútornej a zahraničnej politiky Slovenska. Realizovali sa okrem šuškanej propagandy, ilegálnou tlačou, letákmi, nápismi na verejných priestranstvách, prejavmi nespokojnosti motivovanými sociálnymi potrebami a i.

Začiatky rezistencie na Slovensku siahajú do obdobia autonómie, ktorá bola vyhlásená 6. októbra 1938. Autonómna vláda nabrala kurz budovania totalitnej spoločnosti. Najprv si „urobila poriadok“ na politickej scéne. Politické strany rozdelila do dvoch skupín – na tie, s ktorými chcela vytvoriť jednotnú politickú stranu, druhú skupinu tvorili strany, s ktorými spoluprácu

1 Slovo partizán pochádza z francúzštiny a znamená vojak alebo dobrovoľník v zázemí nepriateľa, na okupovanom území.

2 RJAŽANOV, O.: Osnovy partizánskej vojny: teória i praktika. In: Bratiška, č. 1-3. Pozri: <http://militera.lib.ru/articles/card36666.html>

vylúčila. Komunistická strana bola vylúčená z politického života už 9. októbra 1938. Jej činnosť bola pozastavená, bolo zakázané vydávanie a kolportáž tlače, rozpustené odborové a spoločenské organizácie spadajúce pod jej vplyv, vykonané prehliadky na sekretariátoch a v domácnostiach funkcionárov, zhabané dokumenty, finančná hotovosť a inventár. Členovia strany boli zbavení mandátov v samosprávach.

Po určitej sondáži postojov Sociálnodemokratickej strany na Slovensku k programu novej vládnej moci aj táto dopadla obdobne. Dňa 16. novembra 1938 bol vydaný výnos o zastavení a zákaze jej činnosti. Uznesením autonómnej vlády z 23. decembra 1938 boli zakázané strany rozpustené.³ Ani tie politické strany, ktoré podpísali Žilinskú dohodu a začlenili sa do HSLŠ – Strany slovenskej národnej jednoty,⁴ spravidla tam neprešli s celou členskou základňou a funkcionárskym aktívom, a tak sa postupne začala rozširovať základňa pre ilegálnu opozíciu.

Už hneď po rozpade Československej republiky prejavila časť slovenského obyvateľstva na severnom a južnom pohraničí hlbokú spoluúčasť a solidaritu s českými občanmi, ktorí sa chceli dostať do zahraničia. Pomáhala im pri prechode do Poľska, kde sa začínali tvoriť základy československého zahraničného vojska a pri prechode južnou trasou, ktorá smerovala do Juhoslávie, neskôr do Turecka a ďalej na západ alebo na Stredný východ.

Postupne sa odboj na Slovensku začal profilovať do troch politických prúdov: komunistického, sociálnodemokratického a občiansko-demokratického (občianskeho). No nebolo to ostré rozhraničenie. Navzájom sa prelínali a na miestnej úrovni už od začiatku dost' úzko spolupracovali. Jadro komunistického prúdu tvorili komunisti, časť sociálnych demokratov a ďalší sympatizanti. Sociálnodemokratický prúd okrem svojej členskej základne mal tiež svojich sympatizantov. Občiansky prúd pozostával prevažne z príslušníkov ostatných prvorepublikových politických strán a politicky neorganizovaných občanov.

Komunistická strana na Slovensku získala v máji 1939 so súhlasom Exekutívy Komunistickej internacionály štatút samostatnosti. Zastrešovalo ju exilové vedenie KSC v Moskve. Prvé slovenské ústredné vedenie ilegálnej KSS vzniklo v máji 1939 a tvorili ho Július Ďuriš, Jan Osoha a Ľudovít Benada. Strana stihla zhruba do konca roka 1940 vybudovať ilegálnu sieť pozostávajúcu z viacerých riadiacich stupňov: ústredné vedenie, oblastné, obvodné a okresné vedenia. Na miestnej úrovni sa vytvárali organizácie z buniek, kto-

3 ŠUCHOVÁ, Xénia: Komunistická strana Slovenska v rokoch 1939-1945. In: Politické strany na Slovensku 1860-1989. Zost. Ľ. Lipták. Bratislava: Archa 1992, s. 135-241.

4 LIPTÁK, Lubomír: Strana slovenskej národnej jednoty (1941-1944). In: Politické strany na Slovensku 1860-1989. Zost. Ľ. Lipták. Bratislava: Archa, 1992, s. 248-251; KORIM, Vojtech: Ilegálna Komunistická strana Slovenska do júna 1941. In: Slovensko v roku 1941. Zost. Marek Syrný. Banská Bystrica: Múzeum SNP, 2012, s. 117-132.

ré pozostávali z troch až piatich členov. Samotná organizačná štruktúra siete sa nemenila počas celého vojnového obdobia, ale personálne zmeny vzhľadom na zatýkanie funkcionárov boli na jednotlivých organizačných stupňoch dosť časté. Na Slovensku boli zriadené štyri oblasti KSS – bratislavská, žilinská, banskobystrická a prešovská. Neskôr rozčlenením žilinskej vznikla aj trenčianska oblasť. Oblasti nekopírovali župné politicko-administratívne členenie. Zákon o župnom zriadení bol prijatý až neskôr a nadobudol účinnosť 1. januára 1940.⁵

Komunistický odboj sa dlhšiu dobu sústreďoval na agitačno-propagačnú a informačnú činnosť súvisiacu s vývojom situácie na Slovensku i v širších súradniciach politického diania, pričom pri vnútornej a vonkajšej komunikácii používal printovú a inú kopírovaciu techniku, čo umožňovalo bezpečnostným zložkám dosť často vystopovať pôvodcov dokumentov. To umožnilo najmä politickej polícii – Ústredni štátnej bezpečnosti (ÚŠB vznikla podľa nemeckého vzoru v roku 1940)⁶ zaistiť mnohých funkcionárov KSS. Najmä skúsenejší funkcionári boli odsúdení na dlhšiu dobu väzenia, čím boli vlastne vyradení z odboja. Lídrom komunistického odboja na Slovensku sa nepodarilo v prvých rokoch rezistencie vypracovať stabilnejšiu programovú líniu, ktorá by adekvátnym spôsobom reagovala na nové podmienky. Situácia bola zložitá, ťažko čitateľná a predvídateľná, ako na domácej pôde, tak aj v širšom medzinárodnom kontexte. Každý pokus o prognózu, hoci len na kratšie obdobie, mal spravidla krátke trvanie. Preto aj reakcie mladej samostatnej KSS na domáce i svetové dianie boli dosť „dynamické“, čo sa odzrkadľovalo aj na agitačných heslách. Napríklad: „Za nové Československo“ (jún 1939), „Za slobodné a šťastné Slovensko, v rámci Československa“ (september 1939), „Za slobodné Slovensko v slobodnom Československu v novej Európe“ (október 1939), „Vpred za šťastné a slobodné Slovensko!“ (február 1940), „Za úplne slobodné a samostatné Slovensko“ (jún 1940), „Za sovietske Slovensko“ (máj 1941).⁷ Obsah posledného uvedeného hesla stratil svoje opodstatnenie už 18. júla 1941, keď sovietske vedenie uznalo Československo a v Londýne podpísalo s československou emigračnou vládou dohodu o spoločnom postupe vo vojne proti nacistickému Nemecku. Vzápätí Československo právne uznala vláda Veľkej Británie a USA. Po tejto radikálnej zmene popri strategickej úlohe – porážke nacizmu – ťažiskovou úlohou na domácej pôde sa stala obnova československej štátnosti. No aj neskôr sa sporadicky najmä na nižších stupňoch riadenia objavovalo heslo „Za sovietske Slovensko“, ale s marginálnym účinkom.

5 Zákon č. 190/1939 Sl. z. Slovensko bolo administratívne rozčlenené na 6 žúp a 61 okresov.

6 MEDVECKÝ, Matej: Vznik Ústredne štátnej bezpečnosti. In: Pamäť národa, 2006, č. 2, s. 24-35.

7 ŠUCHOVÁ, Xénia: Idea československého štátu na Slovensku 1918-1939. Bratislava: Historický ústav SAV, 2011, s. 293.

Lídri ďalších dvoch prúdov tiež postupne kreovali strategické ciele, taktické postupy a realizačné formy. Prúd sociálnych demokratov riadil Ústredný výkonný výbor sociálnodemokratickej strany (SDS) v Bratislave, na čele postupne s J. Pociskom, F. Zimákom a od roku 1943 D. Ertlom. Výbor pracoval od roku 1939 až po vypuknutie SNP. Bývalí funkcionári a členovia pracovali v slovenskom hnutí odporu v troch základných zložkách, a to v rámci komunistického odboja, v ilegálnych skupinách občianskeho odboja a v samostatných odbojových skupinách a organizáciách SDS. Ilegálne organizácie a skupiny pracovali na celom Slovensku, no z hľadiska početnosti členskej základne ťažisko činnosti bolo na strednom Slovensku s centrom vo Zvolene.⁸

Občiansko-demokratický prúd mal pestrú škálu príslušníkov z rôznych vrstiev obyvateľstva a politických zoskupení. Na začiatku to boli menšie skupiny ako Flóra – na jej čele stála švagriná gen. Rudolfa Viesta Kvetoslava Viestová. Ďalej spravodajská skupina Demec (ved. JUDr. M. Zibrín), skupina na čele s predstaviteľmi bývalej agrárnej strany (J. Ursíny, J. Lettrich), skupina okolo MUDr. Vavra Šrobára, skupina Justícia (ved. MUDr. K. Koch), Vojenská skupina Victoire a iné. Na východnom Slovensku pôsobila aj pobočka českej odbojovej skupiny Obrana národa. Neskôr sa na vedúcu pozíciu občianskeho odboja prepracovala skupina Flóra s líderkou Kvetoslavou Viestovou.⁹ Občiansky odbojový prúd v prvých rokoch svojho účinkovania venoval hlavnú pozornosť získavaniu, spracúvaniu a transportu informácií pre potreby československej exilovej vlády v Londýne.

Výrazným medzníkom pre celé odbojové hnutie na Slovensku bolo prepadnutie Sovietskeho zväzu nacistickým Nemeckom 22. júna 1941, ktoré znamenalo novú etapu vo vývoji druhej svetovej vojny. Nová situácia si vyžiadala aktualizáciu obsahu, metód a foriem odbojovej činnosti. Vznikla naliehavá potreba zastaviť agresora, ktorý sa pokúsil o ovládnutie sveta vojenským násilím. Svetové mocnosti sa rozhodli odsunúť na neskôr riešenie ideologických rozporov o smerovaní spoločenského vývoja vo svete a vytvorili protihitlerovskú koalíciu. Rezistencia v okupovaných a satelitných štátoch sa stala súčasťou boja za národné oslobodenie a porážku nacizmu.

Zatiahnutie Slovenska do vojny proti ZSSR vyvolalo u obyvateľstva vlnu nesúhlasu. Protivojnové nálady boli motivované viacerými činiteľmi – od rešpektovania všeludských hodnôt cez kresťanské cítenie, tradičnú slovenskú vzájomnosť po uvedomelé postoje časti príslušníkov zo všetkých vrstiev slovenskej spoločnosti.

8 FREMAL, Karol: Nekomunistický odboj na Slovensku v roku 1941. In: Slovensko v roku 1941. Zost. Marek Syrný. Banská Bystrica: Múzeum SNP, 2012, s. 142.

9 Tamtiež.

Nemecké orgány na Slovensku anticipovali možné protivojnové prejavu obyvateľstva a na ich potlačenie sa dopredu pripravili. Okresné úrady už od mája 1941 vyhotovovali zoznamy známych komunistov a antifašistov. Minister vnútra Alexander Mach na pokyn nemeckého vyslanca Hansa E. Ludina vydal rozkaz zaistiť v deň vyhlásenia vojny proti ZSSR okolo 400 najznámejších komunistov. V skutočnosti bolo konfinovaných a v Ilave uväznených 695.¹⁰ V zatýkaní sa pokračovalo aj v ďalších mesiacoch. V auguste z popredných funkcionárov KSS boli zatknutí Ľudovít Benada a Július Ďuriš, členovia I. ústredného vedenia (ÚV), čím bolo prvé ilegálne vedenie KSS rozbité.¹¹

Nová situácia po vstupe do vojny proti Sovietskemu zväzu si vyžiadala aktualizáciu foriem a metód hnutia odporu. Do popredia sa postupne dostávala požiadavka rozvinúť popri propagačnej a agitačnej činnosti aj sabotáže a rozbehnúť prípravy na použitie ozbrojených foriem boja. Zdôrazňovala sa potreba škodiť nacistickému Nemecku na každom kroku, oslabovať jeho vojnový potenciál, dopravu a ostatné časti vojnovnej mašinérie. Dôležitosť takejto orientácie zvyšovala skutočnosť, že slovenský zbrojný priemysel, začlenený do nacistických monopolov, tvoril nezanedbateľnú časť hitlerovského vojnového arzenálu.¹²

Predstavitelia komunistického prúdu svoj program postupne aktualizovali, dávali ho do súladu s potrebami na domácej pôde, s vývojom situácie na frontoch, s pokynmi a odporúčaniami zahraničného vedenia KSČ v Moskve. Keď neskôr došlo k prerušeniu informačného toku medzi moskovským vedením KSČ a ústredným ilegálnym vedením KSS, informácie sa získavali prevažne prostredníctvom slovenského vysielania moskovského rozhlasu.¹³

10 Gardista, 4. júla 1941.

11 SYRNÝ, Marek: Slovenskí komunisti v prvých mesiacoch východného ťaženia. In: Slovensko v roku 1941. Banská Bystrica: Múzeum SNP, 2012, s. 133-139. Ľ. Benada bol zatknutý 23. augusta v Sučanoch, J. Ďuriš 30. augusta v Bratislave. Dňa 4. júla zatkla žandárska hliadka v Banskej Bystrici V. Širokého, ktorý krátko predtým ilegálne prišiel na Slovensko zo ZSSR. Pozri: Prehľad dejín KSČ na Slovensku, Bratislava, 1971, s. 254.

12 Napríklad iba Škodovka v Dubnici v roku 1941 okrem streliva vyrobila 356 diel kalibru od 37 do 150 mm. Podrobný prehľad o vojenskej výrobe v Dubnici nad Váhom pozri: ŠIMOVIČEK, Ján: K prechodu na ozbrojenú formu protifašistického odboja na Slovensku po prepadaní ZSSR fašistickým Nemeckom. In: Štúdie k československým vojenským dejinám. Praha: Vojenský historický ústav, 1979, s. 54, pozn. 80; JANAS, Karol: Považskobystrická Zbrojovka v rokoch 1939-1945. In: Od Salzburgu do vypuknutia Povstania. Slovenská republika 1939-1945 očami mladých historikov VIII. Zost. Peter SOKOLOVIČ. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009, s. 433-442.

13 Relácia *Za slovenskú slobodu* bola vysielaná moskovským vedením KSČ od 24. 11. 1941 do mája 1945. Viedol ju V. Kopecký a od marca 1943 J. Bránik. V októbri 1941 bolo štúdio evakuované do Ufý, odkiaľ sa vysielalo až do júna 1943. Potom sa opäť vrátilo do Moskvy. Pozri: Dokumenty k dejinám Komunistickej strany Slovenska. II. Zost. J. Chreňová. Bratislava: ÚML, 1988, s. 635-640.

Hlbšie problematikou ozbrojených foriem protifašistického hnutia na Slovensku sa začalo zapodievať II. ilegálne ústredné vedenie KSS. Tvorili ho Jan Osoha, Vincent Škrabala a Otto Krajňák. Pôsobilo od septembra 1941 do apríla 1942. Otázka prechodu odbojového hnutia na ozbrojené formy bola len jednou z celej škály úloh, ktoré si II. ÚV vytýčilo. Bolo potrebné zjednocovať odbojové sily, vytvárať národný front a začať budovať národné výbory, čím by sa postupne vytvárali vhodné predpoklady pre rozvinutie ozbrojených foriem boja. Druhé ilegálne ústredné vedenie sa pustilo aj do spracovania projektu organizačnej stránky fungovania ozbrojených skupín v odboji na Slovensku. Definovalo cieľové, personálne, materiálne a vojensko-technické otázky danej problematiky. Výsledkom bol Organizačný štatút Bojových jánošíkovských družín.¹⁴ Vojenský odborník by mohol tomuto dokumentu vytknúť, že niektoré otázky ostali nedoriešené alebo boli riešené nie na potrebnej odbornej úrovni (išlo najmä o systém velenia na jednotlivých stupňoch, problematiku princípu subordinácie, povinnú účasť členov strany a iné.) Napokon sa v partizánskej praxi neskôr uplatnil klasický vojenský organizačný model. Očakávaný úspech prvých Bojových jánošíkovských skupín sa nedostavil nie pre štatút, ale spočíval v nedostatočnej personálnej, materiálnej a vojensko-technickej pripravenosti skupín a v nesprávnom posúdení vonkajších a vnútorných podmienok. Podmienky na Slovensku v danom období ešte neboli zrelé na prechod k ozbrojeným formám boja. Front bol ďaleko a jeho ďalší vývoj bol dosť zahmlený. Režim na Slovensku bol stabilný, príslušníci bezpečnostných orgánov boli v plnení úloh iniciatívni, budovali si kariérne postupy. Odbojové hnutie v tomto období na Slovensku ešte nemalo masovú podporu. Do úvahy sa nebrala náležite aj tá skutočnosť, že Slovensko nebolo okupované, že ťarcha spojená s priebehom vojny doliehala na obyvateľstvo menšou silou ako v okupovaných krajinách. Priaznivé podmienky na prechod k ozbrojeným formám boja sa začali vytvárať až po obrate vo vojne, po víťazstve Červenej armády (ČA) pri Stalingrade a Kursku roku 1943 a celkove po prevzatí strategickej iniciatívy ČA. Výrazné úspechy zaznamenali v tom období aj západní Spojenci v severnej Afrike a neskôr v bojoch na európskom kontinente. Na Slovensku sa prípravy na prechod k ozbrojeným formám urýchlili od polovice roka 1943, no v praxi sa táto forma odboja začala uplatňovať až v jarných mesiacoch roka 1944.

14 GEBHART, Jan – ŠIMOVČEK, Ján: *Partizáni v Československu 1941-1945*. Bratislava: Pravda 1984, s. 88; *Dokumenty k dejinám Komunistickej strany na Slovensku (1938-1944)*. I. Zost. J. Chreňová. Bratislava: ÚML, 1988, s. 682-690, dok. č. 168. Návrh štatútu vypracoval člen II. ÚV Vincent Škrabala. Posúdili ho viacerí funkcionári KSS. Konečné znenie vypracoval Jan Osoha. Štatút bol pre prax odporúčaný až III. ÚV začiatkom mája 1942. Tretie ústredné vedenie tvorili Jan Osoha, Jozef Lietavec a Štefan Dubček. Pôsobilo v mesiacoch máj – júl 1942.

Situácia na východnom Slovensku vo vývoji odbojového hnutia nevykazovala nejaké odlišnosti od ostatných regiónov Slovenska, i keď ako každý iný región, mala svoje špecifiká. Po ekonomickej stránke novoutvorená Šariško-zemplínska župa (ŠZŽ) nemala dobudovanú cestnú a železničnú infraštruktúru. Bolo to dedičstvo z predošlého historického vývoja a siahalo až do obdobia pred vznikom Československej republiky. Následkom toho nebol dostatočne rozvinutý priemysel.¹⁵ Technicky slabo vybavené poľnohospodárstvo bolo málo produktívne – navyše nedôsledne uskutočnená pozemková reforma ponechala značný počet veľkostatkov. Toto všetko spôsobilo, že v regióne bola nižšia životná úroveň. Situáciu v tomto smere skomplikovala aj skutočnosť, že východné Slovensko stratilo záberom na základe Viedenskej arbitráže dosť veľkú časť úrodnej pôdy, pracovnej sily¹⁶ a narušená bola aj infraštruktúra.¹⁷ Sociálne rozvrstvenie obyvateľstva determinovali materiálne podmienky. Prevalu tvorili roľníci. Napriek absencii väčšieho počtu robotníctva, túžba po zlepšení sociálneho postavenia poskytovala na východnom Slovensku priestor aj pre ľavicovú politiku. Osobitosťou regiónu bola tiež väčšia etnická členitosť, multikultúrna a konfesijná pestrosť.¹⁸ Z uvedených faktorov však ani jeden nemal nejaký výrazný vplyv na rozvoj odbojového hnutia na východnom Slovensku.

Po zábore Košíc horthyovským Maďarskom mesto Prešov sa stalo župným sídlom a novým regionálnym, hospodárskym, kultúrnym, politickým a správnym centrom, do ktorého sa presťahovali z Košíc mnohé dôležité

---

15 Priemyselnú základňu tvorili potravinárske a drevárske podniky prevažne lokálneho významu, napríklad cukrovár v Trebišove, pivovar v Michalovciach, mlyny a iné. Z drevárskeho priemyslu najväčšou firmou bola Corona so sídlom v Prešove, ktorá vyvážala drevo najmä do Nemecka, Čiech, Maďarska, Talianska a Švajčiarska. Okrem nej boli aj menšie firmy na spracovanie dreva na rôzne účely. Pozri: PAŽUR, Štefan: Protifašistický odboj na východnom Slovensku. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1974, s.33.

16 Východné Slovensko stratilo arbitrážnym rozhodnutím 30,8 % územia a 24,1 % obyvateľstva. Pozri: PAŽUR, Štefan: Protifašistický odboj, c. d., s. 30. Po úprave hraníc prišlo o 37 % produkcie pšenice a 50 % produkcie kukurice. Pozri: PEKÁR, Martin: Východné Slovensko 1939-1945. Politické a národnostné pomery v zrkadle agendy Šariško-zemplínskej župy. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2007, s. 58.

17 Najväčšou štátnou investíciou po vzniku prvej Slovenskej republiky bolo na východnom Slovensku vybudovanie železničnej trate Prešov – Vranov – Strážske. Vynútila si to situácia po zábere územia Maďarskom. Po celé vojnové obdobie najmä pre vojenské potreby sa opravovali, a na krátkych úsekoch aj budovali, nové cesty, stavali sa mosty, prebiehala permanentná údržba cestných komunikácií. Okrem toho boli regulované niektoré rieky, postavilo sa niekoľko školských budov, v Prešove budova pod názvom Justičný palác. Pozri: MICHNOVIČ, Imrich: Výstavba trate Prešov – Vranov – Strážske. In: Ročenka Katedry dejín Fakulty humanitných vied Prešovskej univerzity. Prešov: ManaCon, 2001, s. 32-50; PAŽUR, Štefan: Protifašistický odboj, c. d., s. 32-33

18 Podľa sčítania ľudu z roku 1940 v ŠZŽ žilo vyše 440 tisíc obyvateľov. Z toho Slovákov 340 000 (77,4 %), Nemcov 1 973 (0,45 %), Maďarov 3 725 (štátnych príslušníkov maďarskej národnosti 3 136), Rusínov 50 853 (11,55 %), Rómov 22 263 (5,06 %). Pozri: PEKÁR, Martin: Východné Slovensko 1939-1945, c. d., tabuľky na stranách 62, 71, 75, 81, 127.

inštitúcie a pribudli tiež nové. Sídlil tu nemecký konzulát, tri biskupstvá, Policajné riaditeľstvo, vznikla odbočka ÚŠB, pôsobilo tu Župné žandárske veliteľstvo (do jeho zrušenia v marci 1943), začal pracovať slovenský vysielateľ, z Košíc sem bola dočasne presunutá Vysoká škola technická, mali tu sekretariáty politické strany a úradovne rôzne podniky. Prvým županom Šariško-zemplínskej župy bol dlhoročný ľudácky poslanec Štefan Haššík. V októbri 1940 si vymenil miesto s nitrianskym županom Dr. Andrejom Dudášom, ktorý vo funkcii zotrval až do zániku republiky.¹⁹

Malá vojna v marci 1939 spôsobila, že východné Slovensko bolo neskôr dosť silne militarizované. Šariško-zemplínska župa mala desať okresov²⁰ a takmer v každom z nich sídlila nejaká vojenská jednotka. Boli to najmä odlúčené časti Pešieho pluku 6, ktorý mal veliteľstvo v Prešove, ale tiež samostatné prápory ženijného, spojovacieho vojska a delostrelci. Po reorganizácii slovenskej armády v roku 1940 sa Prešov stal sídlom Divíznej oblasti 3. Pestoval sa tu kult vojenstva. Priezvedný oddiel 2 s veliteľským stanovišťom v Michalovciach a eskadrónami v Michalovciach a Humennom každoročne na deň výročia vzniku republiky organizoval vojenské prehliadky. Bola tu hustejšia sieť žandárskych staníc. Stanice finančnej stráže boli doplnené vojskom. Východné Slovensko bolo nástupiskom nemeckých vojsk pri útoku na Sovietsky zväz. Z toho dôvodu sa tu vykonávali práce na úprave a rozširovaní ciest, spevňovaní mostov a iné.

Okrem Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS) na východnom Slovensku pôsobili dve strany národnostných menšín – nemecká Deutsche Partei in der Slowakei a maďarská strana Szlovenszkói Magyar Párt. V ilegálite pokračovala v činnosti Komunistická strana Slovenska. Budovanie konšpiratívnej siete KSS na východnom Slovensku sa rozprúdilo hneď po jej zákaze. Pri plnení tejto úlohy dostali funkcionári a členská základňa na východe pomoc od popredných funkcionárov KSS Jana Osohu a Ľudovíta Benadu, ktorí ešte pred ich menovaním do I. ústredného ilegálneho vedenia KSS v úlohe inštruktorov viackrát navštívili východné Slovensko a usmerňovali proces budovania ilegálnej siete. Obidvaja v medzivojnovom období pôsobili aj na východnom Slovensku a región dobre poznali.²¹

19 Župan A. Dudáš pred frontom emigroval do zahraničia.

20 PEKÁR, Martin: *Východné Slovensko 1939-1945*, c. d., s. 38. Do ŠZŽ patrili okresy Prešov, Bardejov, Giraltovce, Sabinov, Michalovce, Trebišov, Vranov nad Topľou, Stropkov, Humenné a Medzilaborce. Vo Vyšnom Svidníku pracovala až do zriadenia okresu v júni 1942 okresná expozitúra.

21 Ján Osoha pracoval na východnom Slovensku od mája 1935 do polovice roka 1937 vo funkcii tajomníka oblastného vedenia KSČ v Michalovciach. Pozri: PAŽUR, Štefan – KIŠ, Štefan – KORIM, Vojtech – KRCHO, Mikuláš: *Organizačná štruktúra ilegálnej KSS v rokoch 1939-1943*. In: *Zborník Múzea Slovenského národného povstania (SNP) 10*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 1965, s. 76.

Do prešovskej oblasti KSS spadalo 19 okresov – 10 zo Šarišsko-zemplínskej župy, 7 z Tatranskej a 2 z Pohronskej župy.²² Prvým vedúcim prešovskej oblasti bol Pavol Tonhauser. Funkcie sa ujal začiatkom decembra 1938. Konšpiratívna sieť sa budovala postupne a koncom roka 1939 boli vytvorené takmer všetky okresné vedenia. Tonhauser usmerňoval celý proces prechodu do ilegality sám a nevytvoril viacčlenné vedenie. V januári bol v Prešove zatknutý.²³ Ľudovít Benada, člen I. ÚV, ktorý mal na starosti prešovskú oblasť, vedením oblasti poveril Pavla Boroša z Vinného, ktorý na tomto poste zotrval iba dva mesiace. V marci 1940 bol vo Vranove nad Topľou zadržaný a uväznený v Ilave.²⁴ V máji 1940 I. ÚV ilegálnej KSS vedením prešovskej oblasti poverilo skúseného člena strany Michala Krajňáka z Kežmarku. Mesto sa stalo sídlom vedenia oblasti. M. Krajňák vedenie rozšíril o ďalších dvoch členov Rudolfa Heringa a Tibora Paška. Na zlepšenie operatívneho riadenia bola oblasť rozdelená do troch obvodov – spišský obvod so sídlom v Kežmarku, šarišský so sídlom v Prešove a zemplínsky so sídlom v Michalovciach.²⁵ Okresné vedenia neboli zriadené vo všetkých okresoch. Niektoré okresné vedenia zastrešovali viac okresov, napríklad okres Medzilaborce bol súčasťou okresného vedenia v Humennom, kde mal svojho zástupcu. Kontakt s prešovskou oblasťou udržiaval počas celého obdobia účinkovania v I. ÚV ilegálnej KSS Ľudovít Benada. S členmi oblasti udržiaval osobný kontakt a navštívil aj viaceré okresy. Dohliadal, aby sa do oblasti dostávala ústredná tlač, ústredím vydané letáky, písomné vnútorne pokyny a inštrukcie. Po zatknutí Ľ. Benadu boli osobné kontakty s II. a III. ústredím vedením prerušené. Časť materiálov z centra sa dostávala poštou, kuriérami a inými informačnými kanálmi.

Počnúc rokom 1942 sa oblastné vedenie začalo hlbšie zapodievať problematikou prechodu na ozbrojené formy boja. V marci sa v Kežmarku konala porada oblastného vedenia s vedúcimi okresných vedení z Popradu, Levoče, Gelnice, Prešova a Giraltoviec, kde sa úlohy spojené s prechodom na ozbrojené formy boja bližšie analyzovali. Oblastné vedenie v auguste vydalo smernicu „*Stranický rozkaz zo dňa 23. augusta 1942*“. Dokument bol určený funkcionárom a vedúcim buniek, obsahoval aj určité inovácie v porovnaní so Štatútom Bojových jánošíkovských družín. Podľa Stranického rozkazu mali mať členovia družiny ukončený vojenský výcvik, štyri družiny mali tvo-

22 Z Tatranskej župy to boli okresy Gelnica, Kežmarok, Levoča, Poprad, Spišská Nová Ves, Spišská Stará Ves a Stará Ľubovňa. Z Pohronskej župy Dobšiná a Revúca.

23 Tamtiež, s. 76. Tonhauser bol vo väzení krátko. V apríli 1940 ho ústredné vedenie KSS poverilo vedením bansko-bystrickej oblasti, no v decembri 1940 bol opäť zaistený. Pozri: JABLONICKÝ, Jozef: Samizdat o odboji. Štúdie a články 2. Bratislava: Kalligram, 2006, s.452.

24 PAŽUR, Štefan et al. Organizačná štruktúra, c. d., s. 76.

25 Tamtiež, s. 78.

riť oddiel na čele s veliteľom. Osem oddielov malo tvoriť prápor, veliteľom práporu mal byť aktívny dôstojník. Počítalo sa so získavaním vojakov a dôstojníkov, ktorí mali byť odoslaní na front. Vedúci buniek mali pripravovať úkryty a zhromažďovať zásoby potravín.²⁶ Napriek veľmi ťažkým podmienkam v rokoch 1939–1942 vyvíjala prešovská oblasť okrem organizátorskej práce bohatú agitačno-propagačnú a vysvetľovaciu činnosť zacielenú na obyvateľstvo. Okrem rozširovania ústredných materiálov vydávala vlastné letáky a sprostredkúvala informácie aj inými formami a prostriedkami. Humenské okresné vedenie od polovice roka 1941 do leta 1942 vydávalo cyklostylovaný časopis *Fakľa*, okresné vedenie v Poprade v prvej polovici roka 1942 vydávalo časopis *Svitanie*.²⁷

Komunistický prúd v regióne už od začiatku spolupracoval s príslušníkmi sociálnodemokratickej strany a usiloval sa o kooperáciu aj so skupinami občianskeho odboja. Hľadal cesty k príslušníkom bývalých politických strán (najmä k agrárnej), k armáde, cirkevným činiteľom a iným antifašistom. Neskôr sa súčinnosť s ostatnými odbojovými prúdmi vyvíjala veľmi sľubne, či už išlo o morálnu a materiálnu podporu partizánskeho hnutia, vytváranie ilegálnych národných výborov a v ďalších aktivitách. Predstavitelia občianskeho odboja sa grupovali najmä okolo osoby tajomníka evanjelického biskupstva v Prešove Pavla Neckára.

Rok 1943 už prinášal mnohé zmeny. Pod vplyvom priaznivého vývoja situácie na frontoch, urýchl'ovalo sa zjednocovanie odbojových síl na domácej pôde, riešili sa koncepcné otázky týkajúce sa ďalšieho politického, národného i štátneho smerovania vývoja na Slovensku ako budúcej rovnoprávnej časti obnovenej Československej republiky. V odbojovom hnutí sa už akceptovali a podporovali aj ozbrojené formy boja.

---

26 PAŽUR, Štefan: Protifašistický odboj na východnom Slovensku, c. d., s. 92.

27 PAŽUR, Štefan – KIŠ, Štefan – KORIM, Vojtech – KRCHO, Mikuláš: Organizačná štruktúra ilegálnej KSS v rokoch 1939-1943. 2. časť. In: Zborník Múzea SNP. 11. Martin: Osveta, 1986, s. 66.

II. KAPITOLA

PRÍCHOD

Npor. let. ĽUDOVÍTA KUKORELLIHO NA VÝCHODNÉ SLOVENSKO (1943)

V druhej polovici júla 1941 slovenské bezpečnostné orgány odhalili činnosť odbojovej spravodajskej skupiny *Demec*. Jej organizátorom bol právnik JUDr. Michal Zibrín. V čase odhalenia skupiny sa nachádzal v Istanbuli, kam odcestoval v jeseni 1940. Na domácej pôde ho zastupoval Vladimír Velecký pod krycím menom Mikláš. Na zozname osôb, ktoré s touto skupinou spolupracovali a mali byť zaistené, sa ocitli aj dve mená slovenských dôstojníkov – npor. let. Ľudovít Kukorelli a npor. let. Jozef Kolembus. Obidvaja boli príslušníkmi Leteckého pluku v Piešťanoch. So skupinou spolupracovali od roku 1940. Pripravovali odlet odbojovo zmýšľajúcich letcov v Piešťanoch do Juhoslávie. Odlet sa mal uskutočniť v prvej aprílovej dekáde 1941, no oneskoril sa pre nepriaznivé počasie. Vzápätí došlo k okupácii Juhoslávie nacistickým Nemeckom – 6. apríla 1941, a tak úlet bol zmarený. Náhradné riešenie sa hľadalo v spravodajskej činnosti. Spočívalo v zhromažďovaní a poskytovaní informácií z oblasti vojenskej problematiky na Slovensku, najmä vzdušných síl pre exilovú vládu v Londýne, ktoré sprostredkoval M. Zibrín. Bola tiež monitorovaná hustota nemeckých vojenských transportov smerujúcich na východ v čase príprav na prepadnutie Sovietskeho zväzu nacistickým Nemeckom.²⁸

V čase, keď sa rozbehlo zatýkanie spolupracovníkov skupiny *Demec*, obidvaja dôstojníci boli už od 9. augusta 1941 na východnom fronte, spadali pod veliteľstvo *Lipa* (Veliteľstvo vzdušných zbraní v poli) a patrili k letke 1.²⁹ Minister národnej obrany gen. I. tr. Ferdinand Čatloš 19. augusta poslal

28 JABLONICKÝ, Jozef: Z Ilegality do povstania. (Kapitoly z občianskeho odboja). 2. dopl. vydanie. Banská Bystrica: DALi-BB pre Múzeum SNP, 2009, s. 52-53.

29 ŠUMICHRASŤ, Peter: Skúsenosti z použitia slovenského letectva na východnom fronte v roku 1941. In: Slovensko v roku 1941. Edit. Marek Symný. Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania, 2012, s. 40-55.

veliteľstvu rozkaz, že letci Ľ. Kukorelli a J. Kolembus sa majú dostaviť na MNO do Bratislavy. Aby nedošlo k nejakému rozruchu medzi letcami, príčinu ich návratu neuviedol. Obidvaja sa vrátili z poľa (Kolembus 19. a Kukorelli 20. augusta) a v ten istý deň boli na MNO zatknutí a eskortovaní do zaisťovacej väzby vo Vojenskej väznici v Bratislave. Menovaní boli odsúdení 11. novembra 1941. Podľa rozsudku Vojenského súdu v Bratislave pod číslom 641/41, ktorý nadobudol účinnosť 18. novembra, boli odsúdení na 9 mesiacov žalára, zostreňného pôstom a tvrdým lôžkom a tiež odňatím hodnosti. Ľ. Kukorelli v hodnosti strelníka v zálohe bol určený k pešiemu pluku 4.³⁰ Prezident Dr. Jozef Tiso k tretiemu výročiu vzniku Slovenskej republiky podpísal amnestiu, a tak obidvaja letci 9 týždňov pred ukončením trestu vojenskú väznicu opustili. Žiada sa poznamenať, že vojenský súd bol k letcom dosť veľkorysý. Neodsúdil dôstojníkov za trestný čin, kde by bol trest omnoho vyšší, ale iba za nenahlásenie trestného činu. Dôstojníci boli na slobode a začínali odznova. Stratili predošlý spoločenský status, nepochybne prestížne zamestnanie, ale v nastúpenom odbojom kurze pokračovali aj za zmenených podmienok a možností. Kolembus odišiel domov k rodičom do Nozdrovíc. Prijal miesto fyzicky pracujúceho robotníka na stavbe hydrocentrály v Dubnici a Ilave. Kukorelliho domov – Košice – bol v tom čase súčasťou iného štátu. Ostal v Piešťanoch, našiel si privát na Moyzesovej ulici číslo 1229 a začal pracovať vo firme Čekovský a spol. Bola to malá sódovkáreň a obchod s liehovinami. Pracoval tam tri mesiace, potom mu firma oznámila, že ho nemôže ďalej zamestnávať. Obávala sa o svoj imidž a nechcela mať kvôli nemu nepríjemnosti. Po dlhšej pauze našiel si miesto obchodného agenta s písacími strojmi pre firmu Švestka v Bratislave. Bola to práca, ktorá mu vyhovovala. Mohol veľa cestovať, využíval to aj na stretávanie sa s priateľmi a známymi. Získaval prehľad o nálade a celkovej situácii na Slovensku, pochopiteľne aj o hnutí odporu. Podľa účtovníka firmy Švestka, ÚŠB upozornila vedenie, aby s ním rozviazalo pracovnú zmluvu. Firma to formálne urobila, ale ostal pracovať naďalej na províziu a pod cudzím menom.³¹

Príčiny druhého zaistenia Ľ. Kukorelliho nie sú celkom jasné. Nevie sa, či išlo o náhodu alebo cieľený zámer.³² Okresný veliteľ žandárstva v Piešťanoch

30 VHA Bratislava, fond Vojenský súd Bratislava 1939-1944, Vtr. 641/41. Súdny spis z procesu Ľ. Kukorelli a J. Kolembus; KADNÁR, Emil: Ľudovít Kukorelli. Bratislava: Pravda, 1981, s. 51; Arhív Múzea Slovenského národného povstania (AM SNP), f. XII, pr. č. S 133/89. Spomienka pplk. let. Jozefa Kolembusa. Podrobnejšie pozri v časti Z biografie Ľ. Kukorelliho.

31 KADNÁR, Emil: Ľudovít Kukorelli, c. d., s. 54.

32 Policajný atašé Nemeckého vyslanectva v Bratislave Franz Goltz požiadal Ústrednú štátnej bezpečnosti (ÚŠB) o vykonanie domovej prehliadky v Pázderovom byte v Bratislave na Heydukovej ulici č. 11-13. Nájdené osobné veci mu mala poslať. Okrem toho mu ÚŠB vrátila zoznam osôb, ktorý mu na požiadanie doplnila o politické charakteristiky a nacionálne osôb v zozname uvedených. Boli tam rôzne mená, medzi ktorými nebola nijaká súvislosť. K nie-

por. žand. Michal Zuziak dostal rozkaz od svojich nadriadených zadržať Ľudovíta Kukorelliho. Touto úlohou poveril svojich dvoch žandárov, ktorí 31. decembra 1942 po 8. hodine Kukorelliho zaistili v jeho byte, vykonali uňho prehliadku a eskortovali ho na žandársku stanicu. Cestou mu jeden z eskortujúcich pošepol, že ak sa mu nepodari ujsť, hrozí mu veľký trest. Dopoludnie ubehlo bez vyšetrovania a žandári sa odobrali na obed. Strážič Kukorelliho zostal iba jeden mladý príslušník. Zadržaný rozmýšľal, ako sa dostať preč. Pokúsil sa využiť obligátny spôsob. Požiadal strážneho o možnosť ísť na toaletu. Ten trochu váhal, ale potom súhlasil. Odprevadil ho k dverám, zobral kľúč od dverí a dvere nechal trochu poodchýlené. Keď sa mu zdalo, že zadržaný je tam už dlho, pootvoril dvere a zistil, že po ňom ostalo iba otvorené okno.³³

Kukorellimu sa po úteku podarilo dostať do bytu letca – priateľa Jána Šáriho. Večer ho s manželkou odprevadili do domu pani Chupekovej, vdovy po rotm. let. Jánovi Chupekovi, ktorý zahynul pri leteckej havárii v Piešťanoch. Jej manžardka sa stala skrýšou pre Kukorelliho takmer do polovice marca 1943. Bol ostražitý, vonku sa ukazoval málo a opatrne. Konšpiratívne pravidlá dodržiavali aj jeho priatelia, ktorí ho navštevovali. Boli to najmä Ján Šári, stot. let. Ivan Haluzický, Nikola Bobota, Ing. Dufek a ďalší. Pobyť Kukorelliho sa podarilo utajiť. Aj on si uvedomoval, že druhé zaisťenie by nemuselo byť, ako to nazval Dr. A. Rašla, kamarátskym žalárom. Dňa 8. februára 1943 prednosta XV. oddelenia Ministerstva vnútra Dr. Peter Starinský vydal na Ľ. Kukorelliho celoštátny zatykač. Okresné žandárske veliteľstvá dostali jeho fotografiu, ktorú mali príležitostne ukázať svojim podriadeným žandárom.³⁴

Príchod jari v roku 1943 mal osobitnú príchut'. Nebol to len každý rok sa opakujúci zázrak prírody. V tomto roku bol umocnený správou o tom, že Červená armáda zvíťazila v ťažkej a dlhej bitke pri Stalingrade. Ani Ľ. Kukorelli sa už nemohol dívať na svet cez manžardové okienko. Uvažoval, ako sa stať užitočným v tom dynamickom cvale čase a dejov a nedostat' sa opäť do nastavenej pasce. Rozhodol sa, že sa presťahuje ku svojmu priateľovi npor. let. Jozefovi Arnoldovi do Nitry. Presun mu pomohli zorganizovať priatelia. Pani Chupeková mu kúpila oblek a podarovala pištoľ po manželovi s dvanástimi nábojmi. Ing. Dufek zaobstaral plášť – hubertus, falošný občiansky preukaz

---

ktorým menám ÚŠB pripísala: politicky spoľahlivý. V zozname bolo aj meno Ľudovíta Kukorelliho. Podrobnejšie pozri: KADNÁR, Emil: Ľudovít Kukorelli, c. d., s. 56-57. Jozef Pázdera bol železničiar a pomáhal utečencom pri prechode do Maďarska. Vo februári 1940 bol zaistený ÚŠB. Po prepustení z vyšetrovacej väzby sa odsťahoval do protektorátu, kde ho v Brne 1. júla 1942 gestapo zastrelilo. Pozri: JABLONICKÝ, Jozef: Z ilegality do povstania, c. d., s. 46.

33 KADNÁR, Emil: Ľudovít Kukorelli, c. d., s. 56-61; AM SNP, f. IV, pr. č. A 159/72, kr. 19. Spomienka M. Bobotu.

34 Tamtiež, s. 63.